

BANKACILIKTA SİSTEMİK RİSK TARTIŞMALARI

Hafta içinde yapılan “2. Finansın Geleceği Zirvesi”nde İş Bankası Genel Müdürü Hakan Aran yürütülen faiz politikalarına isyan etti. “Artık biz ekonomi modelinin desteklediği sektörleri bile destekleyemeyecek noktaya geldik. Faiz inerken krediye erişim zorlaşıyorsa bunun kimseye faydası yok.” açıklamasında bulununca ekonomi gündeminde sistemik risk tartışmaları başladı.

İzlenen ekonomi modelinin tabii sonucu olarak Merkez Bankasına gelen dövizlerin kamu bankaları aracılığıyla satılması ve böylece döviz fiyatının kontrol edilmesi sonucu makroekonomik dengelerin büyüme hariç diğer göstergeleri (enflasyon, dış ticaret açığı, cari açık, bütçe açığı gibi) bozulunca dengelerin tekrar kurulabilmesi için T.C.M.B. ve B.D.D.K kanalıyla bir kısım makro ihtiyati düzenlemelere gidildi. Bu düzenlemelere gidiliş nedeni faiz indirimleri sonrası kredi genişlemesinin yarattığı aşırı döviz talebinin kontrol edilmesiydi. Zira 2019-2021 döneminde benzer politikalar sonucu yaşanan döviz kuru patlaması istenmiyordu. Makro ihtiyati düzenlemelerle bankalar zorunlu bir şekilde Hazine tahvillerini almaya zorlandılar. Bu zorunluluklara uyulmaması halinde cezai yaptırımlar öngörüldü. Bu tahvillerin vadeleri uzun, faizleri düşüktü. Ancak bankalar bu tahvilleri alarak zorunlu olarak gelecekteki risklerini artırırken diğer yandan indirilmiş politika faizleri üzerinden fonlandıklarından bir anlamda dengeleme politikası izleniyordu. Yanlış politikalar istenmeyen sonuçlar doğuruyor. İstenmeyen olumsuzluklar başka yanlış düzenlemelerle önlenmeye çalışılınca piyasa mekanizmaları bozuluyordu. Krediye erişim problemleri başladı. Tahvil piyasasında etkili olan yabancı yatırımcı kaçtı. Yerleşikler de yüksek negatif reel faizden ötürü TL’den uzak durunca gittikçe büyüyen bütçe açıklarının finansmanı bankacılık sistemi üzerinden yapılmaya başlandı. Haluk Bürümçekçi’nin Oksijen Gazetesinde (4-10.11.2022) yazdığı gibi Eylül ayında tahvillerde ortalama vade 74,2 aya çıktı, faiz oranı yüzde 11’e indi. Banka mevduatlarında ortalama vade ise 1,5 ay. Tipik bir vade uyumsuzluğu var. Bankaların toplam menkul değerler büyüklüğü 1,2 trilyon TL’ye yükseldi. Toplanan mevduat içinde TL payının yükseltilmesini amaçlayan düzenlemelere gidilmesi bankacılar arasında tartışmalar başlattı. Bankacıların şikâyeti “krediye erişimin zorlanması” olarak gündeme geldi. Aslında krediye erişim şikâyeti olarak gündeme gelen konu bankaların aktif-pasif yükümlülüğündeki dengelerin bozulması. Hadisenin iki yönü mevcut, biri aktif-pasif vade uyumsuzluğu. Aktifin ilk dokuz ay ortalaması 66,8 ay, pasifin aynı vadedeki ortalama maliyeti yüzde 18,8 ve ortalama vadesi 1,5 ay. (Bürümçekçi aynı makale) Diğer taraftan düşük faizli ve uzun vadeli bu devlet tahvilleri faizlerinin gelecekte yükseldiği ortamda büyük zararlar yazma ihtimali bankacıları endişelendiriyor. Bu iki risk bankacılıkta “sistemik risk” tartışmalarını gündeme getirdi.

Sistemik risk nedir? Literatürde şöyle tanımlanıyor. Finansal sistemin bir kısmı veya tamamında meydana gelen zafiyetten ötürü finansal hizmetlerin iktisadi faaliyetler üzerinde ciddi olumsuz sonuçlara yol açabilecek şekilde kesintiye uğraması. (Örneğin kredi piyasasındaki ulaşım zorlukları) Başlıca sistemik riskler ise şöyle sıralanabilir. Likidite riski, faiz ve kur riski, operasyonel riskler, bilanço dışı riskler, döviz açık pozisyonu, makroekonomik riskler (enflasyon, ihracatın ithalatı karşılama oranı), yurtdışı kaynaklı riskler. 2000’lerde yaşanan kriz sonrası bankacılık sisteminde önemli düzenlemeler yapılmış ve bunun sonucunda bankalarımızın bugünkü sermaye yeterliliği seviyesinin olumlu bir noktada devamlılığı sağlanmıştır. Bankacılık sisteminde bu tür tartışma yaratacak uygulamalar “güven” unsuru açısından arzu edilen bir şey değil. Biliyoruz ki sistematik risklerin gerçekleşmesi önemli finansal maliyetlere neden oluyor. (Yapılan araştırmalara göre ülke GSYH’lerin yüzde 13-16’sına kadar maliyetlerle sonuçlanıyor.) Hatta bazı ekonomistler bu gelişmeler üzerine “Sistemik Risk Vergisi” önerisinde bulunmuşlardır.

Bu açıklamalar çerçevesinde bankalarımızın bir önceki yıla göre kârlarının beş kat artmasına rağmen enflasyon muhasebesine göre bu kârların önemli bir kısmının reel olmadığı fiktif olduğu görülecektir. Reel olmayan bu kârlardan reel olarak vergi ödenmesi, düşük faizli tahvil tutarlarının aktiflerde gittikçe büyümesi ve gelecekteki bir faiz artırımında (IMF Türkiye’nin erken dönemde dört kez faiz artırımına gitmesini öneriyor) bu tahvillerin önemli boyutta zararlar yazılması ihtimali ve nihayet aktif-pasif vade uyumsuzluğu hususlarını politika yapıcılarının göz önünde bulundurması finansal istikrarın tesisi açısından oldukça önemli.